सेनमूर्त्त्या गत्वा तस्याःसङ्गमे कंसोत्पत्तिरिति तत्रोक्तम् । "एवमुक्ता दानवेन्द्रो गमनाय मनो दधे । हृच्छयाविष्टहृदयो दृष्ट्वा तामसितेक्षणाम् । वार्य्युपस्पृश्य बलवान् ध्यानमेवान्वचिन्तयत् । मुहूर्त्तं ध्यातमात्रे तु दृष्टं ज्ञानबलात्ततः । उग्रसेनस्य पत्नीति ज्ञात्वा हर्षमवाप सः । उग्रसेनस्य वै रूपं कृत्वा स्वं परिवर्त्त्य च । उपासर्पन्महाबाहुः प्रसभं दानवेश्वरः । स्मयमानश्च शनकैर्ज्जग्राहामितवीर्य्यवान् । उग्रसेनस्य रूपेण मातरं ते व्यधर्षयत् । सा पतिस्निग्धहृदया भावेनोपससर्प तम् । शङ्किता चाभवत् पश्चात्तस्य गौरवदर्शनात् । सा तमाहोत्थिता भीता न त्वं मम पतिर्ध्रुवम् । कस्य त्वं विकृताचारो येनास्मि मलिनीकृता । एकपत्नीव्रतमिदं मम संदूषितं त्वया । पत्युर्म्मे रूपमास्थाय नीचनीचेन कर्म्मणा । किं मां वक्ष्यन्ति रुषिता बान्धवाः कुलपांसुलाम् । जुगुप्सिता च वर्त्स्यामि पतिपक्षैर्निराकृता । धिक् त्वामीदृशमक्षान्तं दुष्कुलं व्युत्थितेन्द्रियम् । अविश्वास्यमनार्य्यञ्च परदाराभिमर्षणम् । स तामाह प्रसज्जन्तीं क्षिप्तः क्रोधेन दानवः । अहं वै द्रुमिलो नाम सौभस्य पतिरूर्ज्जितः । किं मां क्षिपसि रोषेण मूढे ! पण्डितमानिनि ! । मानुषं पतिमाश्रित्य नीचं मृत्युवशे स्थितम् । व्यभिचारान्न दुष्यन्ति स्त्रियः स्त्रीमानगर्व्विते । । न ह्यासां नियता बुद्धिर्म्मानुषीणां विशेषतः । श्रूयन्ते हि स्त्रियो बह्व्यो व्यभिचारव्यतिक्रमैः । प्रसूता देवसदृशान् पुत्त्रानमितविक्रमान् । अतीव हि त्वं स्त्रीलोके पतिधर्म्मवती सती । शुद्धा केशान् विधुन्वन्ती भाषसे यद्यदिच्छसि । कस्य त्वमिति यच्चाहं त्वयोक्तो मत्तकाशिनि ! । कंसस्तस्माद्रिपुध्वंसी तव पुत्त्रो भविष्यति । सा सरोषा पुनर्भूत्वा निन्दन्ती तस्य तं वरम् । उवाच व्यथिता देवी दानवं धृष्टवादिनम् । धिक् ते वृत्तं सुदुर्वृत्त ! यः सर्व्वा निन्दसि स्त्रियः । सन्ति स्त्रियो नीचवृत्ताः सन्ति चैव पतिव्रताः । यास्त्वेकपत्न्यः श्रूयन्ते ऽरुन्धतीप्रमुखाः स्त्रियः । याभिर्धृताः प्रजाः सर्व्वा लोकाश्चैव कुलाधम ! । यस्त्वया मम पुत्त्रो वै दत्तो वृत्तविनाशनः । न मे बहुमतस्त्वेष शृणु चापि यदुच्यसे । उत्पत्स्यति गुमान्नीच ! पतिवंशे ममाव्ययः । भविष्यति स ते मृत्युर्यश्च दत्तस्त्वया सुतः । द्रुमिलस्त्वेवमुक्तस्तु जगामाकाशमेव तु"। कांस्यसाधनद्रव्यं कंसकशब्दे वक्ष्यते कांस्यशोधनमारणविधानगुणाः भावप्र० उक्ता यथा

"अथ कांस्यस्य रीतेश्च शोधनन्त्वभिधीयते । पत्तलीकृतपत्राणि कांस्यस्याग्नौ प्रतापयेत् । निषिञ्चेत्तप्ततप्तानि तैले तक्रे च काञ्जिके । गोमूत्रे च कुलत्थानां कषायेऽत्र त्रिधा त्रिधा । एवं कांस्यस्य रीतेश्च विशुद्धिः संप्रजायते" । अथ मारणविधिः "अर्कक्षीरेण संपिष्टो गन्धकस्तेन लेपयेत् । समेन कांस्यपत्राणि शुद्धान्यम्लद्रवैर्मुहुः । ततोमूषापुटे धृत्वा पचेत् गजपुटेन च । एवं पुटद्वयात् कांस्यं रीतिश्च म्रियते ध्रुवम्" एवं मारितयोः कांस्यस्य रीतेश्च गुणाः "कांस्यं कषायं तीक्ष्णोष्णं लेखनं विशदं सरम् । गुरु नेत्रहितं रूक्षं कफपित्तहरं परम्" ।

"कंसमन्वशूर्पपाय्यकाण्डान्तं द्विगौ" पा० द्विगुसमासे आद्युदात्तता । द्विकंसः । द्वौ कंसौ परिमाणमस्येति तद्धितार्थद्विगुः । कंसशब्दोऽर्द्धर्चादि । "का काली का मधुरा का शीतलवाहिनी गङ्गा । कं सं जघान कृष्णः कम्बलवन्तं न बाधते शीतम्" विदग्धमुखमण्डने समानप्रश्नोत्तरदर्शनात् दन्त्यमध्य एव । ६उग्रसेनकन्याभेदे स्त्री सा च देवभागभार्य्या "कंसा कंसवती कङ्का सुतनूराष्ट्रपालिका । उग्रसेनदुहितरो वसुदेवानुजस्त्रियः" । "देवभागस्य कंसायां चित्रकेतुबृहद्बलौ" भाग०९,२४,२३,

कंसक न० कंसमेव स्वार्थे कन् । १कांस्ये तदुत्पत्तिगुणादि भावप्र० उक्तं यथा

"ताम्रत्रपुजमाख्यातं कांस्यं घोषश्च कंसकम् । उपधातुर्भवेत् कांस्यं द्वयोस्तरणिरङ्गयोः । कांस्यस्य तु गुणा ज्ञेयाः स्वयोनिसदृशा जनैः । संयोगजप्रभावेण तस्यान्येऽपि गुणाः स्मृताः" । "कांस्यं कषायं तिक्तोष्णं लेखनं विशदं सरम् । गुरु नेत्रहितं रूक्षं कफपित्तहरं परम्" । कंसमिव "इवे प्रतिकृतौ" पा० कन् । २कांस्यजाते काशीशे उपधातुभेदे । "काशीशं धातुकाशीशं पांशुकाशीशमित्यपि । तदेव किञ्चित् पीतन्तु पुष्पकाशीशमुच्यते । काशीशमम्लमुष्णञ्च तिक्तञ्च तुवरं तथा । वातश्लेष्महरं केश्यं नेत्रकण्डूविषप्रणुत् । मूत्रकृच्छ्राश्मरीश्वित्रनाशनं परिकीर्त्तितम्" भावप्र० तद्गुणादि ।

कंसकार पु० कंसं तन्मयपात्रं करोति कृ—अण् उप०स० । (कांसारि) वर्णसङ्करजातिभेदे "वैश्यायां ब्राह्मणाज्जातो ह्यम्बष्ठो गान्धिकोवणिक् । कंसकारशङ्खकारौ ब्राह्मणात् संबभूवतुः" दृह०पु० । तेनैतस्याम्बष्ठवत् द्विजसंस्कार इति किन्तु सा जातिर्देशान्तरे प्रसिद्धा । गौड़देशवासिनस्तु शूद्राः । "विश्वकर्म्मा च शूद्रायां वीर्य्याधानं चकार सः । ततो